

๓๘. กาลขณะแห่งสภาวะธรรม

A Period of Time Based on Phenomena

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2016

ความสำคัญของบทความ

เมื่อพิจารณาไตร่ตรองความเป็นไปในชีวิตของคนให้ดีแล้ว จะเห็นว่า “ชีวิต” [Life] ต้องดำเนินไปโดยขึ้นตรงกับ “กาลเวลา” [Time] เพราะฉะนั้น เรื่องราวต่างๆ ของชีวิตจึงเป็นเหตุการณ์ช่วงหนึ่งที่อุบัติและดับไปในช่วงห้วงแห่งระยะเวลา ที่ประกอบด้วยกาลทั้ง ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) **อดีตกาล** (๒) **ปัจจุบันกาล** และ (๓) **อนาคตกาล** โดยมนุษย์มีวิถีชีวิตอยู่กับระยะเวลาที่เป็นศูนย์ที่รับวิบากกรรมจากอดีตมาปัจจุบันและปัจจุบันก็สร้างกรรมให้ไปรับวิบากกรรมในอนาคต ซึ่งจะเกิด “กรรม ๓” [กายกรรม ๓-วจีกรรม ๔-มโนกรรม ๓] ที่เวียนว่ายตายเกิดไปตามกระแสโลกไม่สิ้นสุด [ชีวิตสันตติ] ที่เรียกว่า “สังสารทุกข์-ทุคติ” ตามนัยของ คำว่า “เหตุการณ์-เรื่องราว-ประวัติ” เกี่ยวกับชีวิตนั้น คือ “ห้วงกรรมและวิบาก” ที่ปรากฏใน ๓ ลักษณะ ตามระยะเวลาทั้ง ๓ ช่วง [ขณะ ๓] ได้แก่ (๑) อาการเกิดขึ้น-**อุปาทิขณะ** (๒) อาการตั้งอยู่-**ฐิติขณะ** และ (๓) อาการดับเสื่อมไป-**ภังคขณะ** หรือเปรียบเทียบกับกาลเวลาใน “อทธา ๓” ได้แก่ (๑) **อดีตอทธา-อดีตกาล** (๒) **อนาคตอทธา-อนาคตกาล** และ (๓) **ปัจจุบันนัทธา-ปัจจุบันกาล** [ให้เวลาในปัจจุบันเป็นศูนย์กลาง] เพราะฉะนั้น เหตุการณ์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั้น เรียกว่า “กรรมภพ” ที่ประกอบด้วยอาการ ๓ อย่าง ตามแนวคิดในหลักธรรม “วัฏฏะ ๓” [ข้อ ๔ ในปฏิจจสมุปปັນนธรรม-ภวจักร] ได้แก่ **กิลесวัฏฏ์-กรรมวัฏฏ์-วิปาววัฏฏ์** เพราะฉะนั้น “กรรม ๓” [กาย-วาจา-ใจ] จึงมีนัยตรงตาม กับคำว่า “ขันธ ๕-เบญจขันธ” ที่ประกอบด้วย (๑) อายุคนะ ๑๒ (๒) ธาตุ ๑๘ และ (๓) อินทรีย์ ๒๒ สำหรับเหตุการณ์หรือสภาวะธรรมใดๆ ที่ปรากฏขึ้นและดับไป คือ “อุปาทานทุกข์-อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์” ผู้ปฏิบัติธรรมต้องรู้เห็นเข้าใจอย่างถูกต้อง [สัมมาทิฐิ] ตามหลักธรรม (๑) **อริยสัจ ๔** กับ (๒) **ปฏิจจสมุปบาท ๑๒** ส่วนในขั้นตอนการหลุดพ้น [วิมุตติ ๒: เจโตวิมุตติ-ปัญญาวิมุตติ หรือ สมာธิ ๓-วิโมกข์ ๓] นั้น ต้องพิจารณาตามลักษณะแห่งความหลุดพ้นโดย (๑) **ไตรลักษณ์-สามัญลักษณ์ ๓** ฉะนั้น ปัญญาญาณทั้งหมดนี้ ย่อมมีบาทฐานวิวัฒน์มาจากองค์ความรู้ในวิปัสสนาภูมิเป็นสำคัญ.

บทความที่ ๓๘ ประจำปี ๒๕๕๕ – กาลขณะแห่งสภาวะธรรม

ความเปลี่ยนแปลง [Change-วิปริณาม] ๑ ความไม่เที่ยง [Impermanence-อนิจจัง] ๑ ความวิวัฒน์พัฒนา [Revolution-ปรีวิฏฐะ-สันตติ] ๑ ที่เกิดขึ้นคู่เคียงกับ “สภาวะธรรม” (Phenomena) ทั้งหลายอันเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาตินั้น ได้กลายเป็นตัวดัชนีบ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาแห่งธรรมหรือสภาวะธรรมนั้นๆ ซึ่งหมายถึง **ความจริง-สัจธรรม-สภาวะธรรม-ปรมาตม** ที่จะเกี่ยวข้องกับ “สรรพสิ่งทั้งหลาย-ตถตา” [Realities] ในจักรวาล ที่เรียกสามัญว่า “ธรรมชาติ” [Nature] หรือจะนิยามว่า “ธาตุตามธรรมชาติ” [Natural Elements-ธาตุ ๑๘ แห่งเบญจขันธ์] ฉะนั้น ความเป็นจริงตามธรรมชาตินั้น จะคงสภาพแตกต่างไปจากความไม่รู้จริงของมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลาย (อวิชา-Ignorance) ที่ไม่มีปัญญาเห็นธรรมตามที่เป็นจริงหรือตามกำหนดแห่งธรรมดา [Nescience] เพราะจิตวิญญาณถูกรอบงำด้วย “กิเลสอวิชา” พินิจไม่สะอาดบริสุทธิ์เพียงพอ จึงไม่เข้าใจถ่องแท้ถึงความจริง นั่นคือ ความหลงทิศทางในเรื่องที่จะเป็นไปตามกิเลส และหลงกาลเวลาในเหตุการณ์นั้นอย่างไม่สัมพันธ์กันด้วยเหตุปัจจัยทั้งหลาย ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งเหตุและผล (ปัจจัยธรรม-โดยพิจารณาตาม **หลักปัจจุสมุปบาท-อิทัปปัจจยตา-ปัจจยตา-ปัจจุสมุปบันธรรม = ตถตา**) ที่สัมพันธ์กันจากต้นเหตุไปถึงปลายเหตุ โดยแสดงผลวิบากตามลำดับ ตามกาลขณะ หรือกาลเวลาที่แปรเปลี่ยนไป [ปรีวรรต-Transformation] จนกลายเป็นประวัติเรื่องราวของเหตุการณ์หนึ่งๆ อันหมายถึง เรื่องราวของ “ความนึกคิด” [Thoughts] หรือสภาวะสิ่งที่คิดอันเป็น “ความรู้” [Knowledge] และ “ปัญญา” [Wisdom] ซึ่งในความเป็นจริง ก็คือ **จิตวิญญาณ** [Spirituality] ที่สร้าง “มโนภาพ” (ความนึกคิด-จินตนาการ) ขึ้นมาในเส้นเวลาที่ไม่คงที่จำนวนหลากหลาย ฉะนั้น ความจำในเรื่องราวแห่งสัญญา จึงเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุดของคุณสมบัติอันแสดงถึง “พลังของสมอง” (ความจำ-Memory) ที่สามารถประมวลผลอยู่ในปัจจุบันกาล [**ปัจจุปัณนังสญาณ**-ญาณหยั่งรู้ส่วนปัจจุบัน หยั่งรู้ปัจจุบันกำหนดได้ถึงองค์ประกอบและเหตุปัจจัยของเรื่องที่เป็นไปอยู่] โดยความเป็นผู้รู้ (พหูสูต) นั้น ต้องมีศักยภาพทางสมองที่ย้อนหลังกลับไปสู่ออดีตกาลได้ยาวไกลที่สุด [**อดีตังสญาณ**-ญาณหยั่งรู้ส่วนอดีต ความหยั่งรู้อดีตและสวหาเหตุปัจจัยอันต่อเนื่องมาได้] และหยั่งรู้ถึงอนาคตกาลได้ไกลที่สุดเช่นกัน [**อนาคตังสญาณ**-ญาณหยั่งรู้ส่วนอนาคต หยั่งรู้อนาคต หยั่งผลที่จะเกิดสืบต่อไปได้] เรื่องราวในอดีตกาลกับอนาคตกาลนั้น ทำให้มนุษย์เกิดการประมวลผลหน่วยความคิดทั้งหลายที่อยู่ความทรงจำ (สัญญาขันธ์) จนเกิดเป็นปัญญาต่างๆ จากความรู้ทั้งหมด กลายเป็นพฤติกรรม คำพูด และความนึกคิด (สังขารขันธ์-พินิจตสันดาน) ที่แสดงผลในปัจจุบัน ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์โดยตรงจาก “พินิจตสันดาน” [อุปนิสัย-อชยาสัย] ของบุคคลนั้น จะคิดดีหรือชั่วก็มาจากตอนนี้ทั้งนั้น บุคคลผู้พัฒนาตนอย่างถูกต้องด้วยการเจริญภาวนาใน **กาย-ศีล-จิต-ปัญญา** (ไตรสิกขา: ศีล-สมาธิ-ปัญญา) ที่เรียกว่า “ภาวิตัตต์” ย่อมกลายเป็นผู้รู้จริงในธรรมทั้งหลาย รู้เห็น “**กายกรรม ๓-วจีกรรม ๔-มโนกรรม ๓**” [กรรม ๓ = กุศลกรรมบถ ๑๐-อกุศลกรรมบถ ๑๐] อันแท้จริง ทั้งของตนและผู้อื่นอย่างมีเหตุผล นั่นคือ เมื่อรู้เข้าใจสภาวะจิตของตนเองได้ ก็ย่อมรู้สภาวะจิตของผู้อื่นได้เช่นกัน โดยธรรมที่เกิดอุปบัติขึ้นนั้น ก็จะเป็นทั้งฝ่าย “โลกีย์ธรรม” กับ “โลกุตตรธรรม” แต่พระอริยเจ้าทั้งหลายนั้น ย่อมเป็นผู้มีจิตมั่นอยู่ใน

“โลกุตตรภูมิ” [กิริยาจิต = เป็นเพียงสภาวะแห่งจิตไม่ก่อกรรมและวิบาก เพราะปราศจากกิเลสทั้งหลายดีแล้ว] แม้ว่าร่างกายจะดำรงอยู่ใน “โลภียภูมิ” ก็ตาม แต่จิตนั้นยังคงเจริญงอกงามด้วย “อริยธรรม” [อริยศีล-อริยสมาธิ-อริยปัญญา-อริยวิมุตติ] และ “อริยมรรค” [อริยสังข ๔-อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยมรรคญาณ ๔] อย่างแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “กิริยาจิต” ของพระอรหันต์ที่ไม่แสดงผลใน “วิภูฏะ ๓” [กิเลส-กรรม-วิบาก] คือ ไม่มีกิเลสครอบงำ “จิต” [Consciousness] ให้แสดงกรรมและผลวิบากในกาลเวลาใดๆ ที่กำลังดำเนินชีวิตอยู่ จนกว่าจะดับจิตปรินิพพาน [ชีวิตสมสึตี] จิตของพระอรหันต์จึงเป็นจิตที่ได้รับการชำระกิเลสทั้งหลายดีแล้ว เป็นสภาวะจิตที่สะอาดบริสุทธิ์อันเกิดจากการบำเพ็ญเพียร “ฌานจิต” ทั้งหมด ที่เรียกว่า “จิตประภัสสร” เพราะประกอบด้วย “อธิจิตต์” กับ “อธิปัญญา” สมบูรณ์อย่างไพบูรณ์แล้ว จึงมี “อธิศีล” อย่างดีพร้อมโดยปริยายในการดำรงชีวิตอย่างประเสริฐด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘” ด้วยหลักกรรม “มัชฌิมาปฏิปทา” นั้นเอง อริยบุคคลเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่า “พุทธะ” [Buddha] ซึ่งไม่สาธารถแก่ปุถุชนทั่วไป ที่ใครๆ ก็จะเป็นได้ตามใจนึกเอาเอง ตามนัยของคำว่า “พระอรหันต์” นั้น ไซ้ว่าใครๆ จะนั่งหันหน้าหันหลังแล้ว จะได้ลุ่ลวงถึงเป็นได้ง่ายๆ การประมวลผลแห่งไตรสิกขา ได้แก่ **ศีล-สมาธิ-ปัญญา** อยู่ตลอดเวลา นั้น ทำให้เกิดพลังชีวิตในทางประเสริฐ มีแต่ความดีงามด้วย “ปัญญาคุณ” และ “กรุณาคุณ” ฉะนั้น “ปัญญา” คือ ประโยชน์แห่งตน “กรุณา” เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสัตว์ทั้งหลาย “ผู้ประมาทปัญญา” ทั้งหมดนั้น ย่อมมองข้าม “มหากุศลจิต” ดังกล่าวนี้ไป และมักคิดว่าตนเองฉลาดด้วย “กิเลส-ทิฏฐิ-มานะ” ที่คลุมุ่มจิตใจตนเองอย่างไม่รู้สึกรู้สึหรือไม่มีสติสัมปชัญญะ คือ “ไม่รู้ดี-ไม่รู้ชั่ว” [อโยนิโสมนสิการ] นั้นเอง ยึดมั่นถือเอาความเห็นของตนว่าถูกต้องเป็นใหญ่เป็นจริง แต่ก็ไม่จริง ไม่เกิด “ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักษุ” [ปัญญาโสดาบัน] ที่ดำเนินตามกระแสแห่งอริยมรรค ก็หลอกชาวบ้านได้ เอาเข้ากลุ่มประเภท “ชนผู้หลงทิศ” ได้ แล้วยังสำคัญตนผิดไปไกลยิ่งขึ้น เลยหลักกิโลเมตรของเส้นทางที่จะเดินไปเสียอีก คือ “ผิดทาง” ไม่ใช่ทางแห่งอริยมรรคและอริยธรรม ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายท่านต่างสรรเสริญ ที่มีอาการหนักมากๆ ก็คือ เป็นผู้ปราศจาก “พาหุสัจจะแห่งอริยทรัพย์” [ผู้คงแก่เรียนแห่งพหูสูต] มักทำตนเป็น “แก้วน้ำที่เต็มแล้ว” ไม่สามารถรับคุณค่าความดีได้อีก ปิดกั้นโอกาสของตนเอง เพราะอำนาจแห่ง “กิเลส-ทิฏฐิ-มานะ” ที่ครอบงำพื้นจิตอยู่ลึกๆ นั้นเอง [ปปัญญจธรรม ๓: กิเลสเครื่องเน้นซ้ำ กิเลสที่เป็นตัวการทำให้คิดปรุงแต่งยึดถือผิดพลาด ทำให้เขวห่างออกไปจากความเป็นจริงที่ง่ายๆ เปิดเผย ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ และขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาอย่างถูกต้องตรงไปตรงมา]

ฉะนั้น คำว่า “ดวงตาเห็นธรรม-ปัญญาเห็นธรรม-ธรรมจักษุ” นั้น จึงมีความหมายอย่างหนึ่ง คือ การเห็นเหตุและผลเกิดสืบเนื่องกัน ในกาลทั้ง ๓ อย่าง หรือการเข้าถึงภาวะแห่ง “ทิพพจักขุญาณ” โดยเห็นเหตุปัจจัยแห่งธรรมทั้งหลาย ที่เกิดดับเป็นกระบวนการเดียวกัน ที่สภาวะธรรมเดียวหรือหลายๆ สภาวะธรรม มารวมกันแบบองค์รวม เป็นเครือข่ายเดียวกัน ต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุด **อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต** [อัทธา ๓ ได้แก่ (๑) อดีตอัทธา-อดีตกาล (๒) อนาคตอัทธา-อนาคตกาล และ (๓) ปัจจุบันนัทธา-ปัจจุบันกาล] แต่จิตของพระอริยเจ้านั้น ย่อมเป็นอดีตกับอนาคตกลายเป็นปัจจุบัน เพราะตัวปัญหาอุปสรรคที่ต้อง

แก้ไข คือ “ปัจจุบันธรรม” ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของจิตอย่างแท้จริง อดีตแก้ไขไม่ได้ แต่อนาคตแก้ไขได้ ทำใหม่ได้ โดยทำปัจจุบันให้ดีที่สุด เพราะเป็นเหตุที่จะส่งผลไปในอนาคตต่อไป องค์ความรู้ดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องธรรมใน *ศาสนา-ปรัชญา-วิทยาศาสตร์* ตามแนวทางพุทธะ ไม่ใช่เรื่องที่มาพูดถึงอย่างมกมายที่เข้าใจกันอย่างผิดๆ เพราะเห็นพิธีกรรมทางศาสนามีมากเกินไปจนทำให้เกิดความเข้าใจผิดในการเข้าถึงแก่นแท้ของพระสัทธรรม และเป็นศรัทธาเลื่อมใสที่ไม่ประกอบด้วย “ปัญญา” ปราศจากขั้นตอนของการใช้ “เหตุผล” อย่างถูกวิธี (อโยนิโสมนสิการ-อวิชา-โมหะ) นั่นคือ “ศรัทธาและฉันทะ” ที่ไม่เห็นแนวทางที่แท้จริงแห่งอริยมรรค ไม่ประพฤติตาม “อริยมรรคมีองค์ ๘” อย่างถึงแก่นแท้และจริงจัง จึงมีความคิดฟุ้งซ่าน กระวนกระวายใจ เตื่อคร้อน อยู่ไม่เป็นสุขด้วยสังกิลสทั้งหลาย [โสกะ-ปริทเวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปยาสา] ที่เรียกว่า “สังสารทุกข์” (ทุกข์ไม่เจ็ดไม่จำ) คำว่า “ปัญญาเห็นธรรม” ที่ว่านี้ ต้องผูกปฏิบัติเกิดขึ้นในจิตตลอดเวลา (สติสัมปชัญญะ) อันเป็นจิตตสมาธิประกอบด้วย “สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ” [อธิจิตตสิกขา] ไม่ใช่มีจิตนี้ เฉพาะตอนวางทำนั่งสมาธิหลังไหว้พระเสร็จแล้ว ฉะนั้น ต้องเจริญสมาธิภาวนาให้อุดมไพบุลย์ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทำการสิ่งใดก็ตาม นั่นคือ เกาะติดอยู่กับกายสังขารแห่ง *ลมหายใจเข้า-ลมหายใจออก* เพื่อให้เกิดสมาธิญาณ [วิชา-ญาณ] นั่นเอง

ในขณะที่จิตเป็นสมาธิแห่งฉาน [เอกัคคตาแห่งสมาธิ] นั้น จิตย่อมย้อนกลับไปพิจารณาตัวตนที่แท้จริงในอดีตชาติก่อน [บุพเพนิวาสานุสติญาณ-นามรูปปริจเฉทญาณ] และอยากรู้อนาคตว่าจะเป็นอย่างไรหรือพยากรณ์อนาคต [จุตูปปาตญาณ-ทิพพจักขุญาณ-ปัจฉยปริคคหญาณ] โดยมีฐานของจิตอยู่ในปัจจุบันขณะ เจริญสมาธิภาวนาโดยต้องนำความทั้ง ๒ ด้าน นั้น มาประกอบกันให้เห็นธรรมหรือ “นามรูป” แห่งไตรลักษณ์ [สามัญญลักษณะ ๓: อนิจจตา-ทุกขตา-อนัตตตา] ด้วยปัญญาอย่างมีเหตุผลและถูกวิธีโดยธรรม (โยนิโสมนสิการ) องค์ความรู้นี้ เรียกว่า “สัมมสนญาณ” คือ ปัญญาเห็นธรรมทั้งปวงโดยไตรลักษณ์ จะต้องเห็นธรรมด้วยจิต ที่เรียกว่า “สติสัมปชัญญะ” [สติปัญญา-ปัญญาภูมิ-วิปัสสนาภูมิ] ที่ทรงสมาธิอยู่เป็นสำคัญ ทำจิตให้เพ่งอยู่ในอารมณ์เดียวอย่างสงบราบรื่น ไม่หวั่นไหว หรือฟุ้งซ่านในธรรมนั้นๆ สมาธิที่สะอาด ย่อมมีฐานมาจากการพยายามละชั่วและทำดี มีสติสัมปชัญญะ เท่านั้น เมื่อจิตเริ่มเป็น “จิตประภัสสร” สว่างไสวและบริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสอย่างกลางที่กลุ่มรุ่มจิตใจ ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญาในการดับทุกข์ได้ ได้แก่ “สัมมาทิฏฐิ-สัมมาสังกัปปะ” ฉะนั้น ในการปฏิบัติธรรมนั้น ผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจถึงจุดนี้ให้ได้ ไม่ใช่การใช้ฤทธิ์เดชในด้านอื่นๆ เพื่อโอ้อวดคนอื่นอันหาประโยชน์ไม่ได้ เมื่อโลกกับธรรมชาติไม่เที่ยง ฤทธิ์เดชก็ย่อมไม่เที่ยง มีทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ได้สวยงาม ตามที่ทุกคนคิดไว้ อารมณ์แห่งการยึดครองยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ทำให้ไม่หลุดพ้นจากทุกข์ได้ เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตนที่แท้จริง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านกาลเวลาที่ผันแปรตลอดเวลา นั่นเอง การเปลี่ยนแปลงนั้น ก็ขึ้นกับ “เวลา” โดยนับตั้งแต่ *วินาที-นาที-ชั่วโมง-วัน-สัปดาห์-ปี-ศตวรรษ-กัป* เป็นต้น ผู้มีอายุยืนจึงจะสามารถหาข้อสรุปของความเปลี่ยนแปลงได้ถูกต้องตาม “ระยะเวลา” ก็ให้พิจารณาข้อเท็จจริงระหว่างความเปลี่ยนแปลงกับ “กาลเวลา” ว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยพิจารณาถึง “ปัจจัยการ ๑๒” ที่ว่า ธรรมทั้งหลายอาศัยกันและ

กันเกิดขึ้นและดับไป ค้นหาคำตอบในธรรมนี้ให้ได้ ทั้งในและนอกสมาธิภาวนา จนกว่าจะทำให้เกิด “ปัญญาเห็นธรรมโดยไตรลักษณ์” ก่อนจะวิปัสสนาธรรมทั้งปวงต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการคิดของมนุษย์นั้น การพิจารณาสภาพธรรมที่ถูกต้องตาม เป็นจริงนั้น ต้องกำหนดจิตไว้ที่ “ปัจจุบันธรรม” เป็นหลัก โดยไม่ฟุ้งซ่าน สักสายไปตามกระแสแห่งโลก ธรรมทั้งหลาย ใจต้องเที่ยงยุติธรรม ต้องมี “ปัญญาเห็นธรรมตามเป็นจริงหรือกฎธรรมชาติ” [ยถาภูตญาณ- ธรรมจิตติญาณ-สัมมาทัสสนะ-ธรรมนิยาม ๓] ไม่ใช่ปรุงแต่งตามเหตุปัจจัยของกิเลส “ตัณหา-ทิฏฐิ-มานะ” ที่สะสมอยู่ในพื้นจิตตสันดาน คนเป็นบ้าพูดไม่รู้เรื่องเพราะเหตุปัจจัยดังกล่าวนี้ ประกอบกับจิตไม่เป็นสมาธิ ไม่สะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสนิวรณ์ทั้งหลาย [นิวรณ์ ๕-อวิชชา-อหังการ-อกุศลธรรมทั้งหลาย] ก็ ต้องกำหนด จิตให้เป็น “ฌานจิต” นั่นคือ “รูปฌาน ๔” และรวมด้วย “อรุณฌาน ๔” [สมาบัติ ๘] ก่อนยกจิตสู่ระดับ “วิปัสสนาภูมิ” ด้วย “ญาณทัสสนะ” [ปัญญาหยั่งรู้-หยั่งเห็น = Knowledge and Insight] สำหรับบางคนมี แนวคิดว่า สมาธิที่เป็น “จิตประภัสสร” นั้น ไม่จำเป็น เพราะเป็นเรื่องที่ยาก แต่สำหรับพระอริยเจ้านั้น เป็น เรื่องธรรมดาสำหรับชีวิตที่ครองเพศสมณะ ไม่ใช่เรื่องยากเลย ถ้าบุคคลนั้นจะตั้งใจมั่นทำจริง ทุกสิ่งทุกอย่าง มันขึ้นอยู่กับใจ โดยมีใจเป็นประธานใหญ่ “จิตใจ-จิตวิญญาน” ที่ขาดระเบียบ ตกเป็นทาสของกิเลสทั้งหลาย เพราะอวิชชาความไม่รู้จริงนั้น ย่อมประสบแต่อุปสรรคกับความล้มเหลวในชีวิตตลอดเวลา คือ “ตกเป็น ทุกข์” [โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส] ที่เรียกว่า “สังสารทุกข์” ไม่สามารถชำระจิตให้สะอาด บริสุทธิ์ได้จากกิเลสและอุปกิเลสได้จริง จิตจึงขุนมัวและเศร้าหมอง ปิดกั้น โอกาสที่จะเข้าถึงความดีได้ จะทำ อะไรก็ยุ่งยากไปหมด ไม่มีขวัญกำลังใจจากปัญญาของตนเองที่จะต่อสู้เหล่ามารอุปสรรคต่างๆ ที่เข้ามา ขัดขวางตลอดเวลา กลายเป็น “คนยอมแพ้ชีวิต” จะเดินหน้าหรือถอยหลังก็มีแต่ปัญญาไม่สิ้นสุด ไม่พบ ความสุขความเจริญได้ [ความสุขทางธรรม] ปราศจากปัญญาอันยิ่งเป็นแกนนำแห่งศรัทธาในชีวิต ประพฤติ ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คนพวกนี้มักแสดงอาการในลักษณะ **อวดดี-หลบถู่ถู่-ถือตน** เมื่อมี “กัลยาณมิตร” ชี้แนะสั่งสอน จึงมักไม่ได้ดี

ดังนั้น ปัญญาที่สำคัญจึงเกิดจาก “สมถพลัง-สมถภาวนา” กับ “วิปัสสนาพลัง-วิปัสสนา ภาวนา” นั่นคือ “อธิจิตตสิกขา” กับ “อธิปัญญาสิกขา” ที่ต้องทำให้เจริญไปบุญล้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป พวกไม่รัก ดี พวกใฝ่ต่ำก็อย่าไปสนใจให้มากนัก ซึ่งมักเป็นเหตุให้เสียธรรมมากกว่า เป็นธุระที่ไม่ใช่ต้องไปรับผิดชอบ เพราะทำให้เสียเวลาชีวิตไปอย่างไม่คุ้ม โดยไม่รู้จักประมาณตนเปล่าๆ อย่าไปทำกรรมร่วมกับคนพวกนี้ให้ มาก เพราะเข้ามากินบุญของเราแล้วก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างจริงจัง เมื่อผู้เจริญภาวนา อย่างถูกต้องนั้น ย่อมเกิดธรรมคู่ทั้งฝ่ายสมาธิและฝ่ายวิปัสสนา ๓ คู่ ที่ทำให้เกิด “ปัญญาเห็นธรรม ทั้งหลาย” [ธรรมจักร] หรือ “อริยสัจ ๔” ได้ ดังนี้

- (๑) ปุพเพนิวาสานุสติญาณ-นามรูปปริเฉทญาณ = อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์
- (๒) จุตูปปาตญาณ [ทิพพจักขุญาณ] -ปัจจัยปริคคญาณ = ปฏิจจสมุปบาท
- (๓) อาสวักขยญาณ-สัมมสนญาณ = ไตรลักษณ์

ในญาณหยั่งรู้ทั้ง ๓ คู่ ข้างต้นนี้ เกิดขึ้นในการกำหนด “สติสัมปชัญญะ” ตามพิจารณา สภาวธรรมใน ๓ กาล [วิปัสสนากรรมฐานหรือมนสิการกรรมฐาน] ได้แก่ (๑) **อดีตกาล** (๒) **อนาคตกาล** และ (๓) **ปัจจุบันกาล** เพราะฉะนั้น ปัจจุบันจึงเป็นกรรมที่มีประวัติจากอดีต ว่าตนเองจะทำอะไรให้เกิดขึ้น ในอนาคตจากปัจจุบัน [พิจารณาตามหลักปฏิจสมุปป็นนธรรมหรือสังสารจักร] ให้ทำความเข้าใจอย่าง ถูกต้องในกาลทั้ง ๓ [อัทธา ๓] ดังกล่าวนี้อย่างละเอียด มีปัญญาประกอบด้วยเหตุผล พลังแห่งฤทธิ์ในกาลทั้ง ๓ นั้น คือ อำนาจแห่งการพยากรณ์ในปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ [สภาวธรรม] ที่บุคคลหนึ่งๆ จะสามารถ ทำนายเหตุการณ์ได้มากน้อยตามเป็นจริงแห่งความบริสุทธิ์ของสัญญา [ความทรงจำที่สั่งสมไว้] ฉะนั้น กาล ทั้ง ๓ อย่าง จึงเกี่ยวข้องกับหลักธรรม ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) “**อริยสัจ ๔**” (๒) “**อัทธา ๓-ญาณ ๓**” และ (๓) “**อิตถีปัจจัยตา-ปฏิจสมุปบาท ๑๒**” ซึ่งหมายถึง “**อริยมรรค**” นั้นเอง แต่ตรงกันข้ามกับ “**อวิชา ๔**” กับ “**อวิชา ๘**” โดยหลักการปฏิบัติธรรมแล้ว หมายถึง การชำระจิตให้สะอาดบริสุทธิ์จากเหล่า “**อวิชา-โมหะ**” ทั้งหมด เพื่อความตรัสรู้ถึง “**สัมโพธิญาณ**” [อัสวักขยญาณ] ที่อาศัยอำนาจฝ่ายสมณะและวิปัสสนาร่วมกัน เพราะฉะนั้น กาลทั้ง ๓ จึงเกี่ยวข้องกับ คำว่า “**ชีวิต**” ตั้งแต่อดีตจนถึงอนาคต และระบุนถึงปัจจุบันที่บุคคลจะ ตัดสินใจเลือกสร้างกรรมทั้ง ๓ อย่าง [กาย-วาจา-ใจ] ให้ดำเนินต่อไปอย่างเป็นเงื่อนไขในอนาคตที่ไม่ สิ้นสุด (**สังสารจักร-วัฏฏะ ๓: กิเลส-กรรม-วิบาก**) โดยบวกกับระยะเวลาของอายุขัยเข้าไปเป็น “**เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย**” [ก็เป็นทุกข์] หมุนเวียนเปลี่ยนไปไม่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “**ชาติ**” ที่ต่อเนื่องจาก “**อุปปัตติภพ**” ที่ก่อ กรรมต่างๆ เอาไว้ [สังขารแห่งกรรมภพ] บุคคลที่จะสามารถตัดวงจรแห่งวัฏฏะได้นั้น ต้องประกอบด้วย (๑) “**ปัญญาเห็นธรรม**” และ (๒) “**ปัญญาตรัสรู้**” ที่เรียกว่า “**สัมโพธิญาณ-อัสวักขยญาณ**” อันเป็นเหตุให้บรรลุ ถึง “**พระอรหันต์**” เท่านั้น อารมณ์แห่งพระอรหันต์ทำให้หลุดพ้นจากสังกิเลสทั้งหลาย ได้แก่ “**โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส**” อันเป็นสภาวะปราศจากทุกข์ หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ไปแล้วเท่านั้น ที่มี “**อวิชา**” เป็นมูลเหตุแรกทำให้เกิดทุกข์ ทำให้จิตเศร้าหมอง ไม่สามารถสร้างหรือรับความดีได้ ประการ สำคัญ การปฏิบัติธรรมไม่ได้วัดกันที่วัตถุหรือ โภคทรัพย์ แต่วัดกันที่ “**ความบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขา**” คือ **ศีล-สมาธิ-ปัญญา** [วิสุทธิ ๓] ไม่ใช่ขายบ้านขายทรัพย์สินนำเงินมาถวายวัดอย่าง โง่ๆ หรือมงาย แล้วเดือดร้อน โดยคิดว่าตนจะได้ไปอยู่สรวงสวรรค์ชั้นฟ้าสบายกว่าที่มีชีวิตอยู่ขณะปัจจุบัน หรือทำบุญเอาหน้าอย่าง “**หลง บุญ**” แล้วก่อเหตุให้ตนต้องเดือดร้อน เพราะไม่ใช่ปัญญา นั่นเอง ให้พิจารณาสภาวธรรมแห่งกาลทั้ง ๓ อย่าง ด้วยความละเอียด และประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล เพื่อให้จิตสะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลายอย่าง แท้จริง ให้เกิด “**ปัญญา**” อย่างแท้จริง อย่าให้ “**อวิชา**” ความไม่รู้จริง เข้ามาครอบงำปัญญาจนไม่เป็นธรรม ที่ถูกต้องเท่านั้นเอง.

